

A Belvárosi nyári szimfonikus koncertekről

Másfél évtizede a BUDAfEST „Opera és Balett Fesztivál”-nak indult. Az Operaház patinás színhelyéhez a Hilton Dominikánus udvar társult, otthont adva az „Operától a Jazzig” programnak. 2002 óta csatlakozott a Szent István tér, szimfonikus zenekari koncertek kínálatával. Hol több, hol kevesebb hazai együttes kap fellépési lehetőséget, idén például a 25 színes-változatos program közül öt hallható a Bazilika előtti hangulatos téren.

A szabadtéri előadások mindig vegyes fogadtatásra találnak. Méltán, mivel az értékelés szempontjai a lehető legkülönbözőbbek lehetnek. Ráadásul, egyszerre adhatunk igazat akár homlokegyenest eltérő vélekedéseknek is.

A Szent István téren rendezett koncertek esetében szűkül a vélemények skálája, a mérleg a pozitív megítélés felé billen. Része van ebben a gyönyörködtető látványnak – s valljuk meg, a budapestiek számára is élmény, ha a rohanó hétköznapi napok során megállnak (főként, ha leülnek) és adnak időt a környezet szépségeinek átélésére. Egy-egy koncert a „Pesten nyaralás” élményével jár – ilyenkor érti meg igazán a helybéli a turistát, aki lelkesen taglalja a magyar főváros szépségeit. Bizonyos szempontból tehát komplex élmény a szabadtéri koncert; más szempontból viszont kétségtelen, hogy csökken a zenének szentelt figyelem. Szerencsére, bevett hagyományai vannak az olyan műsorösszeállításnak, amely egyszerre közvetít értéket, s enged teret a kikapcsolódásnak. Jobbára ismert-népszerű kompozíciók kerülnek előadásra, olyanok, amelyeket a zenebarát bármikor (mindig) szívesen hallgat meg újra – s e művekkel újabb hallgatókat (akár rajongókat) lehet toborozni a történeti zenéknek.

A Bazilika előtti koncertek esetében ez utóbbi lehetőséget tovább növeli, hogy az elkerített szabadtéri koncert-téren kívül, a korláton túl ingyenes zenehallgatásra van lehetőség. S hogy ilyesmire tényleg van igény, azt fényesen bizonyítja a lelkes érdeklődők serege. Vannak, akik „készülnek”: idejekorán elfoglalják a padokat, kis székekkel érkeznek – s nemritkán öltözetükkel is kifejezve, hogy megtiszteltetésnek veszik az ily módon kapott este-

ket. Ez a mérleg egyik serpenyője – a másik pedig a rendezvényt tudatosan negligáló (mert véletlenül nem lehet oly kíméletlenül lármázni, gyakran épp a legszebb halk részekenél), aki fizetővendégként kedvére hűzöng a közeli vendéglőkben, kávéházakban (ahol persze fő a vendég – ugyan ki merészelné jobb belátásra téríteni?!). Szerencsére a mérleg a zenehallgatók javára billen – legfeljebb időnként dühöng (jogosan) a pénzes közönség, amiért akadályozzák a zene maradéktalan élvezetében. És nem hagyható figyelmen kívül az a mérhetetlen mennyiségű járókelő, aki szinte véletlenül talál rá e kulturális kínálatra. Megállnak, behallgatnak – és a meglepetés-ajándék örömeivel mennek tovább.

Ritkábban foglalkozunk az érem másik oldalával: az előadókkal. A hangszerekkel, akiknek ilyenkor kényelmetlenségeket-kellemetlenségeket kell felvállalniuk. Túl azon, hogy az időjárás akár árthat is a hangszereknek, a zenekari játékosok kénytelenek feladni azt a koncentrációt, igényességet, amelyhez – jó esetben – próbatermekben és koncerttermekben hozzászoktak. Merthogy itt szinte természetes, hogy „nem hallják egymást”, sőt, a produkció teljességgel kiszolgáltatott a mindenkori hangosítás esetlegességeinek. Tehát, eleve garantált, hogy mást játszanak, s mást hall a közönség. Mindeközben fújhat a szél (a kottákat még a csipeszek sem mindig tartják meg, ám a lapozás és a csíptetés zörejeit maximálisan közvetítik a mikrofonok), nemritkán a mikrofonokba...

Ráadásul a környezet zajai. Nem lehetünk elég hálásak, amiért a harangok a koncertek idejére elnémulnak – de közlekedési zajokról mindig gondoskodik az élet, szirénázó autókról, s megvadult riasztókról. És durranhatnak petárdák, a zenehallgató számára mindig a legrosszabbkor. Ezek is nehezítik a zenekari tag életét, aki mind kevésbé érzi magát játékosnak, s főképp: művésznek. Neki sovány vigasz, hogy „csak” a kordonon kívül zajonganak – a hang feléje is, minden irányban terjed. S bosszantó lehet, amikor érzi: minőségi produktuma csak kis hatáskörrel működik. Szembenél a ténnyel:

szolgáltatóvá minősült át, aki munkát végez, penzumot teljesít. De a bőréből – szerencsére – nem bújhat ki: akkor is felelősségteljes, ha nem érzi a figyelem inspiráló légkörét. Néha talán oldottabb, de közböcs aligha tud lenni. Hiszen a környezet hangulatának hatása alól nem tudja kivonni magát.

A nyitókoncert mindig megkülönböztetett figyelmet kap. Megvallom, erősen aggódtam, hiszen az Operagálára július 9-én, a futball VB döntőjének estéjén került sor. Örömmel nyugtáztam, hogy feleslegesen: jutott hallgatóság is, és nyugodt légkör. Valószínűleg Dr. Steiner Pál, Belváros-Lipótváros polgármestere személyes megjelenése is fegyelmző hatást gyakorolt; mindenesetre, átadhattuk magunkat a kikapcsolódásnak. A MÁV Szimfonikus Zenekarát Medveczky Ádám vezényelte, énekes szólistaként Bazsinka Zsuzsanna, Gál Erika, Fokanov Anatolij és Fekete Attila lépett fel. Részletek Mozart, Donizetti, Verdi, Bizet, Leoncavallo, Puccini, Ponchielli operáiból – s végezetül összprodukcióként a híres kvartett Verdi Rigolettójából. Klip-jellegű program, többnyire örökzöld operaslágerekkel – és néhány olyan ária, amely épp technikai nehézsége miatt kerül ritkán előadásra. Az ilyen estek jó lehetőséget kínálnak arra, hogy legalább egy-egy részletet megszólaltathasson az énekes, ha már nincs kilátás a szerep színpadi megjelenítésére. Bazsinka Zsuzsannát az utóbbi hónapokban többször láthatta-hallhatta a közönség az Operaház színpadán – az operalátogató számára emlékeket idézett fel, másokban Luciaként, Gildaként vagy a Bajazzók „madárdalával” felkeltette az érdeklődést az egész operák iránt. Gál Erika nevét örökre megtanulta, aki hallotta A kegyencnő Leonórájaként – s a Carmen Seguidilláját hallgatva mindegyre elámulunk, ilyen ideális színpadi alkattal hogyhogy nem kap gyakran főszerepeket... Fokanov és Fekete Attila előkelő helyet foglal el a képzeletbeli népszerűségi listán – s vélhetőleg e felvétellel is további rajongókat szereztek maguknak. A zenekari számok igényes megszólaltatása egyenrangú élményt nyújtott a dúdolnivaló

operaslágerekkel. Aligha volt zavaró a néhány apró pontatlanság – s a csellisták remeklését, tónusos-szép éneklő játékát többletként értékeljük, anélkül, hogy hasonló élményeket kérnénk számon esetenként más hangszeresektől illetve hangszercsoportoktól is.

Koraesti esőzés bizonytalanított el bizonyára sokakat: eljőjenek-e július 14-én a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának koncertjére. Rossz idő, gyér közönség – s mégis olyan produkció született, amelyet szívesen újrhallgatnék koncertteremben is. Glinka: Ruszlán és Ludmilla – nyitányát követően Dvořák Gordonkaverseny csendült fel Fenyő László szólójával, majd szünet után Csajkovszkij VI. szimfóniája következett. A szerb Mladen Tarbukot invenciózus-lelkes dirigensnek ismerhettük meg, akit a remek együttes felkészültsége korántsem arra inspirálta, hogy szabadjára engedje muzikusait, hanem épp ellenkezőleg: végigvezette a folyamatokat, melyek úgy szólaltak meg, ahogy kérte. A játék intenzitása mindvégig érezhető volt.

Az est kiemelkedő élményét, mint várni lehetett, a gordonkaverseny jelentette. Fenyő László csellóhangjának szép tónusa érzéki örömmel tölti el a hallgatót. Megszokhatatlan az a minőség-igény, amely a kimunkált hangokat életre hívja, s az a szuverén biztonság, amely sohasem a rutin elszürkítő hatását érezteti, hanem épp ellenkezőleg, a mű ismeretéből adódóan a mind nagyobb zenei elmélyülést teszi lehetővé. Elhivatottság, talán ez a legjobb szó annak kifejezésére, ami Fenyő Lászlóból árad. Talán annak köszönhető, hogy magától értetődő a maximalizmusa, bármiféle stresszes teljesítmény-kényszer nélkül, szinte kizárólag a szépség bűvöletében. Azt érezzük, mindegy, mit játszik, hiszen a hogyan – önmagában élményt ad. És azt is, minden egyes alkalommal, hogy ideális a műsorválasztás, tehát mindig azért vagyunk hálásak, amit megszólaltat. Mert nincs olyan mű, amiről általa ne tudnánk meg többet, mélyebben-alaposabban. És ilyenkor szomorkodunk a közhely igazságán: a hang – elszáll!...

A nyitány során hozzászoktunk ahhoz, hogy magas és mély kétszólamúságává egyszerűsödik a tényleges hangzás – bizonyára a csellóverseny kísérlete is differenciáltabb lehetett, mint ami eljutott a

hallgatóságához. A petárda-ropogás a legrosszabbkor jött – idegileg megviselhet-e az előadókat is. A szünet után Csajkovszkij VI. szimfóniája nagy lendülettel indult, de fokozatosan érezhetőek voltak a – minden bizonnyal javarészt környezetre hárítható – fáradás jelei; a pontatlankodó indulás a III. tételben, majd a szokatlan tételrendből kialakuló ciklus egészének íve csorbult a fináléra. De ezt már csak a mindvégig éberrel figyelők érzékelheték...

Ritkaság-élményt kínált a július 16-i koncert: a Kodály-Bartók Ifjúsági Világzenekar – kecskeméti bemutatkozást követő – első budapesti fellépését.

Ezúttal nem is annyira maga a koncert, hanem a zenekart életre hívó szándék érdemel kitüntetett figyelmet. Vásáry Tamás kaliberű művész kell ahhoz, hogy felmérje a nemzetközi ifjúsági együttes szükségességét, a benne rejlő lehetőségeket. S ahhoz is, hogy tervét valóra tudja váltani, eljuttatva 20 ország fiataljait az első közös koncertekig. Mert miről is van szó? Országhatárainkon túlra eddig is kevés magyar szerző zenekari művei jutottak – érdemes a nyilvánvalóan értékes magyar kompozíciókkal a felnövekvő új generációt is megismertetni, hogy élő zeneként továbbra is helyet kapjon a világ koncerttermeiben nemzeti zenei örökségünk. Hasonlóképp fontos, hogy ifjúsági együttes élén markáns muzsikuszemélyiség álljon, aki nemcsak dirigálásával tartja össze a játékosokat, hanem a művek stílusos előadásáért is szavatol.

Kiderült: Vásáry remek pedagógiai érzékeléssel (is) rendelkezik, amennyiben pontosan megítélte, karmesterként mennyi szabadságot (koreográfiát) engedhet magának, merthogy elsősorban a többkevesebb zenekari rutinnal rendelkezők biztonságérzetének a megerősítése fontos.

Öröm volt érezni a klasszikus fegyelmezettséget Mozart C-dúr zongoraversenyének megszólaltatásakor. E szellemben játszott szólómat a Magyar Rádió legutóbbi Országos Zongoraversenyének győztese, Farkas Gábor is, aki ráadásul Bartók: I. román táncával örvendeztette meg a közönséget.

A koncert második részében magyar művek szerepeltek, talán túl merész vállalkozásként Kodálytól a Galántai tán-

cok (az egyes frázisok megformálását illetően a zenekari szólisták nem mindig voltak helyzetük magaslatán), Bartóktól a Magyar képek öt hangulatos karakterdarabja (a parlando-rubato hangvételt nehéz pontosan irányítani, ám irányítás hiányában sem biztos, hogy kiérlelt artikulációt és frazeálást kaphatunk a nemzetközi előadógárdától), majd az erőpróbának más szempontból bizonyuló Liszt-mű, a Les Préludes. Mindenesetre, figyelemben nemigen volt hiány – s a szépen megoldott részletek (tételek) bizonnyal serkentően hatnak a további zenekari munkára.

S aki emlékszik Vásáry késő éjszakába nyúló beszélgetős koncertjeire, nem csodálkozik azon, hogy az estet három ráadással tette emlékezetessé, a fiatalok állászilárdságát komoly terhelésnek vetve alá (Brahms: V. magyar tánc, Berlioz: Rákóczi-induló, Kodály: Hány – Intermezzo). A munkába és teljesítménybe, ugyanakkor az élménybe is belefáradva hagyta el a pódiumot az újszülött zenekar. Játékukban nem lehetett nem észrevenni esetlegességeket – de a hallás toleráns, a szép megoldások emléke „törli”, vagy legalábbis elhomályosítja a gyengébbekét. És miként bármilyen ifjúsági rendezvénynek, ennek a budapesti bemutatkozó koncertnek is jelentős hallgatótáborra volt. Szülők, rokonok, ismerősök, barátok és barátnők. Tehát a zenei ügy egyszersmind sokak személyes ügyévé is vált. Olyan közelségbe illetve távolságba kerültek a művek, ahova eljutott sokak érdeklődése. Ez a hangverseny talán új fejezetet nyit zenei életünkben. Hogy milyen súllyal, ranggal-jelentőséggel – azt a közeljövő élözenéje csakhamar megválaszolja.

Július 19-én szép számú érdeklődő várta a Magyar Telekom Szimfonikus Zenekar koncertjét. Kellemes időben, kikapcsolódásképp. Az előadott műsor voltaképp a „határesetet” súrolta; a még és már csapdáinak gondos kerülgetésével. Biztonságot jelenthetett vezető karmesterük – ugyanakkor a kölcsönös bizalom megélt a megbízható üzembizottsággal, tehát a talán kivétel nélkül repertoárszámoknak mondható művek újrajátszásával. Tehát, semmiféle kihívásnak nyomát sem lehetett érezni; legfeljebb a stresszmentes légkörben inkább több mint kevesebb megoldás sikeredett szépre.

Mozart: Figaro házassága nyitánya rendszeresen áldozatul esik a „bemelegítés” funkciójának. Épp ezért, előbb unhat rá a hallgatóság, mintsem hogy megismerne teljes valójában. A nagy vonalakban felvázolt formarészek, mintha csak ismert viccre történe utalás – aztán ki-ki „egészítse ki” önmagában a hallottakat. Így viszont nyilvánvalóan elmarad a poénnak mind az (ízes) elmondása, mind pedig a hatás – s visszahatásként, a megérdemelt siker felett érzett öröm. Ráadásul, tény, hogy a Szent István tér (de általánosítva is igaz: a szabadtéri helyszínen) nem kedvez sem a koncentrációnak, sem a mikroszkópikus-kidolgozott „aprómunkának”. Nem csoda tehát, ha időnként szétszúszik a hangzás – majd hamar visszatalál a saját medrébe. Aki épp a Bazilika látványában gyönyörködik, nem támaszt különösebb igényeket a tényleges hangzással szemben. (Mozart neve eleve garancia.)

Akármilyen megdöbbenésből is tették, kedves gesztus, hogy szólistaként a koncertmester Környei Zsófia játékát kísérték Mendelssohn hegedűversenyében. Vannak mindig olyanok, akik folyamatában követik a tételeket, míg mások szinte hangról-hangra örülnek annak, ami megszólal – merthogy oly sokszor hallották már a művet, hogy „betéve tudják”, s nem tudnak betelni műismeretükkel. Az ilyesfajta felmondósi később megváltozik; amikor már nemcsak a hangokat (dallamokat-harmóniákat) várja valaki, hanem a felcsendülő szegmentumok mikéntjével is foglalkozik. Környei Zsófia számára kétségkívül élmény lehet szólistaként együtt muzsikálni zenekarával. Biztonságot adhatnak az ismerős partnerek – ugyanakkor újdonság-élmény a szabadtéri hangzás. Ilyenkor az előadó könnyebben tudomásul veszi a mostohább akusztikai viszonyokat is – ezekért bőszesen kárpótolja a hangtér behatárolatlansága. A szólista elismerésre méltó koncentrációval játszotta kidolgozott szólamát, miközben a játék-öröm háttérbe szorult. Bizonyítani akart talán, számot adni igényes zeneiségéről – vagy hasonló nyitott kapukat döngetni, ahelyett, hogy belefeledkezve a szép muzsikába, elsőként gyönyörködött volna a hangzó életre keltett remekműben.

Dvořák: IX. (Újvilág) szimfóniáját talán nem is lehet elrontani; sokszínűségé-

vel sohasem téveszti el hatását. Várjuk az ismerős dallamokat, s alkalmanként a legszebben sikerülteket őrzi meg legtovább az emlékezetünk. A szimfóniára következő két Szláv tánc már-már a műsorba épített ráadás-funkciót is betöltötte.

Végigtekintve a közönségen, látnunk kellett, hogy működött a zene varázshatalma. Ezúttal nem esztétikai magasságokba ragadta magával a hallgatókat, hanem beépült a mindennapokba. Nemes kikapcsolódással a magasrendű szórakoztatásra adott példát. A darabok zenei értéke szavatolta, hogy az előadók ne szolgáltatásnak érezzük munkájukat – a publikum pedig pihentebben távozott a térről, mint ahogyan (mintegy két órával korábban) odaérkezett.

Jó szájizzal búcsúzott a Szent István téri koncertsorozat rendszeres-visszajáró hallgatója az idejű sorozattól július 25-én. A Budafoki Dohnányi Ernő Szimfonikus Zenekar, Hollerung Gábor vezényletével lépett fel. A sorozat műsorfüzete (többkevesebb, kisebb-nagyobb pontatlanság mellett) e koncert esetében adta meg pontatlanul a műsort. Csak az első rész programja szerepelt benne: Mozart: Haffner-szimfóniája és Pánczél Tamás: Klezmer-szvitje, a második részé, Rimsz-kij-Korszakov Seherezáde-szvitje sokak számára meglepetés volt. Igaz, a koncertmester beígért szólója sejtetni engedte...

Ezúttal is kamatozott az, hogy a karmester egyidejűleg több szempontot tart fontosnak, anélkül, hogy rangsorolással egyiket-másikat háttérbe szorítaná. Ha valami kiemelten fontos számára, akkor az – bármi furcsának is tűnjék – a hangzás. E hangzás-centrizmus működik akkor is, amikor megtervezi a műsort (ami várhatóan az előre kiszámíthatatlan közönség tetszését megnyeri), s a próba-folyamat idején mindvégig, ahol a zene és az előadó kettősségére koncentrál. Állandó aktív kapcsolatban van a hangszerekkel, ezáltal tudja a számára fontos zenei mozzanatok hangzó életre kelteni – ugyanakkor, épp e kapcsolat teszi lehetővé, hogy eldönthesse, mikor célszerű valamely részletet „kérni” a mozdulataival, s mikor lehet (sőt, kell) rábíznia a játékosra. Így elkerüli azt a buktatót, hogy a tényleges hangzástól nem zavartatva magát, végigcelebrálja a partitúrákat, s azt is, hogy szájbarágós mindent-beintéssel leszoktassa muzikusait arról az aktivitásról, amely alapvetően szükséges a jó

összprodukcióhoz. Mert, valljuk meg, robbottá válik a játékos, ha csak azt csinálja, amire utasítják – leszokik a formálásról, legfeljebb pontos-sterilen, egyszersmind lélektelenül realizálja szólamát. Holle-rungnál lehetetlen az érzelmi-indulati kívülmaradás, s ez még olyankor is inkább pozitív hatású, ha nem a műhöz tartozó, külsődleges esetlegességek kötik le pillanatokra a játékosok figyelmét (ha pl. felöltik a próba egy-egy poénos pillanata) – mert a közös teljesítmény összekovácsolja a muzikusokat.

Természetesen áradt a Mozart-muzsika (minden különösebb ünnepélyesség nélkül, közvetlenül), majd a zene birodalmának más területére kalauzolt a klezmerszvit. Nemes gesztus, hogy a zenekar egyik játékos (az I. hegedű szólam tagja) lehetőséget kap szerzeménye megszólaltatására. Ez is közösségfejlesztő hatású; ráadásul értékes lehetőség a komponista számára. Pánczél Tamás e művét nem először játszották, s azért, hogy növeli a repertoáron szereplő kortárs-művek számát, egyszersmind jótékony hatással van stflusérzékükre is. Oláh Vilmos behízelt hegedűhangja valóban ideális a mesevilág megjelenítésére – ugyanakkor ki kell hangsúlyozni, hogy a szólóállások mindenkor tiszteletreméltó kidolgozottsággal szólaltak meg. Kis túlzással azt mondhatnánk, „kamaráztak”, akiknek lehetőségük nyílt rá – s ez a fajta aktivitás (amelyhez általában előfeltétel a vezető karmester jelenléte) nagymértékben befolyásolta, hogy mindig a szépet-jót vegye észre a hallgató. Pontosabban, hogy szinte automatikusan „jóváírja”, esetlegesnek tartva a kevésbé sikerült helyeket. Mert elhihetjük, hogy a nagyforma nem véletlenszerűen áll össze a részletek egymásutánjából, hanem eleve annak felépítésén munkálkodnak az előadók.

Ilyenkor kevésbé zavaróak a környezet zajai (pedig az evőeszközök harsány számbavétele fémes ütős-effektus), s másodlagossá válik a hangosítás milyensége. Érezzük az itt-és-most varázsát, s ezért a személyes részvételért a valóban lényegre, a zenére figyelünk – szinte észrevételen.

E koncert után a Rákóczi-induló nem hatásvadász, nem is protokolláris, hanem egyszerűen hatásos ráadásszámmak bizonyult.

Fittler Katalin